

Lanseringen av den kombinerade försäkringen

av **Gunvall Grip**, VD-stab, Folksam

Gunvall Grip

Konkurrens mellan olika aktörer betraktas som marknadsekonomins kanske viktigaste förutsättning, dess livsnerv. Det är konkurrensen som driver företag och branscher, ja ett lands hela näringsliv, till kostnadspress, nya produkter och ökad effektivitet – allt till kunderna, konsumenternas, fromma. Det är ekonomismens grundläggande tes.

Konkurrensfrågan inom försäkring, och för all del inom hela den finansiella sektorn, har dock alltid varit komplicerad. Hårdhänt och överraskande konkurrens har ofta betraktats med misstänksamhet och ibland fått stå tillbaka för resonemang om krav på den finansiella sektorns stabilitet och soliditet.

Inte sällan har staten eller statens representanter fått träda emellan – vanligen med konkurrenshämmande försäkringsrörelselagstiftning eller med övervakande tillsyn. Därutöver har genom årtiondena de svenska försäkringsbolagen (dock med vissa undantag) i otal överenskommelser begränsat den konkurrens som uppfattats som osund, destruktiv eller eljest oönskad. Överenskommelserna har gällt kollektiv och individuell försäkring, skadeförsäkring och personförsäkring.¹

De svenska försäkringsbolagens inställning till konkurrens har således varierat. Ett bolag utsatt för konkurrens uppfattar inte sällan konkurrensen som osund. Under t ex 1930-talet blev den allmänna uppfattningen inom branschen, att överföring av befintlig för-

säkring från det ena bolaget till det andra var ”icke-produktiv” försäkringsverksamhet. Konkurrensen skulle alltså i första hand gå ut på att sälja försäkring till kunder som inte ännu försett sig med försäkringsskydd eller till kunder som innehade ett otillräckligt försäkringsskydd. Liknande tankegångar har funnits ända in i våra dagar och märktes inte minst när Folksam aktiverade idén med kollektiv hemförsäkring.

Under den mycket omfattande försäkringspolitiska uppmärksamhet som svensk försäkring utsattes för på 1930- och 1940-talen drevs bolagen till försiktighet i konkurrensfrågan. Följande inställning, hämtad från försäkringsbolaget Städernas minnesskrift från 1953, var inte ovanlig:

”Ur den brytningstid, som det enskilda för-

säkringsväsendet här i landet under senare tid genomlevat [här tänkte han nog bl a på 1948 och 1950 års nya försäkringsrörelselagstiftning]², har vuxit fram en förstärkt känsla av ansvar för uppgiftens sociala betydelse och en allt starkare strävan till rationalisering och effektivisering i försäkringstagarnas intresse [vilket också var andan i den nya lagstiftningen].”³

“Må det tillåtas mig”, fortsatte Gunnar Ljungquist, Städernas VD, ”att till detta konstaterande foga en förhoppning om fortsatt progressiv utveckling i det sociala ansvarets, den inbördes samverkans, men också i den sunda fria konkurrensens tecken.”

Progressiv utveckling i fri konkurrens tycktes förutsätta socialt ansvar och inbördes samverkan bolagen emellan. Konkurrensen skulle inte endast vara fri, den skulle också vara sund, vilket bör kunna tolkas så att det existerade osund konkurrens.

Det har alltid förekommit mångordiga *förespråkare* för konkurrens. Hur de förespråkarna uppfattar konkurrensen i *praktiken* kan vara en annan sak. Det kunde kanske framgå av O A Åkessons tjänsteanteckningar.

Chefen för försäkringsinspektionen åren 1930 till 1952, Olof André Åkesson, skrev praktiskt taget dagligen ner det som hände inom tillsynsmyndigheten. Försäkringsdirektörer, politiker, journalister m fl kom på besök. Statliga utredningar, försäkringsprodukter, aktuariella beräkningar, premiesättning, försäkringstekniska bryderier, placerings- och bokföringsmässiga frågor, nybildning av bolag etc, diskuterades och ventilerades. Olof André Åkesson och tillsynsmyndigheten tillfrågades och rådfrågades om varje handa ting som rörde det svenska försäkringsväsendet.

Åkesson var en spindel i det dåtida svenska försäkringsnätet. Han var kunnig, klok och inte sällan slug. Han var viljestark, arbetsam

och noggrann – i det närmaste pedantisk.

Åkessons tjänsteanteckningar utgör ett försäkringshistoriskt dokument som återspeglar en tid då svensk försäkring inte blott konkurrerade, expanderade och utvecklades, utan också stod inför allvarliga ekonomiska, organisatoriska och politiska problem. Under Åkessons tid rådde oro – även försäkringspolitisk oro. Då var förändringstider.

Tjänsteanteckningarna har kanske den största betydelsen däri, att de gör den tillsynsmetod som benämns *underhandsagerande* mera verklig och tydlig. Att agera under hand har varit ett av försäkringsinspektionens, numera finansinspektionens, mest användbara tillsynsinstrument – vanligen osynligt och dolt, mestadels ett agerande i enrum, således lite avskilt.

Åkessons tjänsteanteckningar – på bortåt 2 000 sidor och till stora delar renskrivna på maskin av den dåvarande expeditionsvakten på inspektionen, Erik Åström, och nu förvarade i Riksarkivet⁴ – har delvis öppnat dörren till detta avskilda rum. Utomstående kan ta del.

Med hjälp av O A Åkessons noggranna tjänsteanteckningar kliver vi in i detta rum och lyssnar till några reaktioner på försäkringsbolaget Städernas lansering av den sk kombinerade försäkringen. (Städernas absorberades tidigare av Trygg-Hansa som numera är SEB-försäkring och Codan). I samtalet deltar, förutom O A Åkesson, främst Städernas VD Carl Juhlin-Dannfelt och Skandias VD Pär Ulmgren, men också Folksams VD K Eriksson.

Det är nu i mitten av 1930-talet, närmare bestämt hösten 1936.

Idén med *den kombinerade försäkringen* kom från England och innebar helt enkelt att olika slag av försäkringsskydd inom sak(skade)försäkringen, som brand, vatten, inbrott och ansvar, samlades och

kombinerades i ett och samma försäkringsbrev.⁵ (Idén påminner om, och är sannolikt en föregångare till, också den tanke som sedan länge funnits inom svensk försäkring, nämligen den som kan kallas för *helkund*.) Det gällde nu alltså att försöka samla olika försäkringsmoment i ett och samma försäkringsbrev.

Städernas Allmänna Brandförsäkringsbolag, som bolaget egentligen hette, hade hämtat inspiration utrikes ifrån och menade nu att fördelarna med den kombinerade försäkringen var flera: administrativ enkelhet, ökad bekvämlighet för kunderna och högst sannolikt lägre premier.

Det som diskuterades var alltså ett bättre och enklare koncept för kunderna: försäkringsmomenten skulle samlas i ett enda försäkringspaket som dessutom kunde resultera i lägre premier (avgifter), dvs lägre kostnader för kunderna, försäkringstagarna.

I januari 1936 fattade Städernas bolagsledning beslut om att lansera produkten. Ett inte oviktigt motiv för att lansera produktkombinationen var dessutom att Länsförsäkringsbolagen, som av tradition (då) höll sig till jordbruksbebyggelse, allt mera började tränga in på Städernas område, dvs på stadsbebyggelse. Det gällde att mota inkräktare i tid, menade Städernas.

Försäkringsinspektionens chef borde informeras om lanseringen, men dock så sent som möjligt, så att han inte skulle kunna sätta käppar i hjulen. Städernas hade förstått att den nya produkten skulle resultera i viss oro på marknaden och hos de konkurrerande bolagen, särskilt måhända inom den sk tarifföreningen, som Städernas, sin ömsesidighet till trots, hade vissa överenskommelser med. Tarifföreningen var helt enkelt en kartellliknande organisation inom svensk sakkförsäkring.⁶

Konkurrenterna fick snart nog vetskap om lanseringen. Städernas prognos hade varit riktig. Oro skapades. Inte bara försäkrings-

inspektionen skulle finna lanseringen av denna nymodighet tvivelaktig.

Det är den 21 september 1936 och O A Åkesson, chefen för försäkringsinspektionen, skriver i sina tjänsteanteckningar att direktör Pär Ulmgren, Skandia, per telefon anhållit om att snarast möjligt få komma upp till inspektionen och redogöra för ett synnerligen viktigt ärende inom skadeförsäkringen. Ulmgren, som omedelbart fick besöka inspektionen, lämnade enligt Åkessons tjänsteanteckningar följande meddelande:

“Den träffade överenskommelsen inom sakkförsäkringen⁷ hade enligt Ulmgrens uppfattning utan tvivel varit till stort gagn och redan börjat visa sina verkningar därigenom att *konkurrensen* tydligen *förbättrats*.⁸ Som exempel nämndes att det tidigare aldrig förekommit att Freja [ett bolag nära knutet till Skandia] kunnat erhålla någon försäkring genom automobilhandlare på grund utav de stora provisioner som andra bolag ansett sig kunna utbetala. Nu hade emellertid förekommit att, sedan provisionerna maximerats, sådana försäkringar även kommit Freja till del. *Den gamla trafiken att stjåla försäkringar från varandra* hade också märkbart nedgått på grund av överenskommelsens bestämmelser härom. De framsteg som sålunda vunnits, stå emellertid nu i fara att fullständigt tillintetgöras och fråga är huruvida icke en försämring av förhållandena före överenskommelsen kan komma att inträda. Ulmgren betecknade den situation som uppstått såsom en av de allvarligaste inom den svenska skadeförsäkringen.”

Varför var situationen nu så allvarlig? Anledning var helt enkelt att Städernas planerade att lansera den kombinerade försäkringen, vilket kunde uppfattas som både “naturligt och oskyldigt”, då det ju närmast gällde att “teckna vissa försäkringar, som en husägare

behöver såsom brand, vattenledningsskada, inbrott och ansvar på samma police” [försäkringsbrev, -avtal].

Men inte bara Städernas, utan också Städernas dotterbolag Gothia planerade både premiesänkning och lansering av kombinerad försäkring, till och med ett eventuellt utträde ur tarifföreningen. Åkessons tjänsteanteckningar igen:

“Den 1 juli [1936] kom en cirkulärskrivelse från Gothia [dotterbolag till Städernas] till ordförandena i tarifföreningarna för vatten, inbrott och ansvarighet⁹ med upplysning om att Gothia tänkte upptaga kombinerade policer, varvid samtidigt premien komme att sänkas. Gothia förväntade att bolaget likväl skulle kunna tillhöra tarifföreningen trots den lägre premienivån. Om föreningarna icke ansåg sig kunna gå Gothia till mötes på den punkten, torde Gothia se sig nödsakat att utträda ur tarifföreningen.

Så snart Ulmgren återkommit från sin semester i slutet av augusti, hade han uppsökt Juhlin-Dannfelt [Städernas] och för honom utvecklat sin egen syn på Gothias åtgärd och de konsekvenser som enligt hans uppfattning åtgärden ifråga komme att föra med sig. Den nu ifrågasatta anordningen med KP-försäkringar [KP-försäkringar är alltså förkortningen av kombinerade policer] hade egentligen vunnit framgång endast i England. Våra avtal inom de nu berörda branscherna äro i stor utsträckning fleråriga. Enligt Ulmgrens uppfattning skulle avtalen vara mångåriga för mer än hälften av skadeporföljen. Om nu ett till tarifföreningen hörande bolag går ut med en hemställan till försäkringstagarna att överföra sina försäkringar till en gemensam police hos Gothia med löfte om lägre premier kommer givetvis starka slitningar att uppstå. Varje agent, som nu har ett visst bestånd av sådana försäkringar, vill självfallet skydda sina intressen. Det är missförhållanden av särskilt två slag som utan någon tvekan kommer att inställa sig. Då försäkringarna äro bundna en

kortare eller längre tid framåt komma agenterna för KP-försäkringarna antingen att ta upp frågan om försäkringar flera år i förväg eller också blir det fråga om vederlag. Bägge alternativen äro motbjudande, men komma att inställa sig. Juhlin-Dannfelt motiverade den nya försäkringsformen med *kundtjänst*. Denna kundtjänst, som Ulmgren fann synnerligen tvivelaktig till sitt värde, kommer självfallet att föranleda ett defensivkrig från de bolags sida som byggt upp i stor utsträckning affären inom dessa branscher och nu ej utan vidare kunde finna sig i att bli berövade sin affär.

Ulmgren hade vidare framhållit till Juhlin-Dannfelt att även om det tidigare varit konkurrens på premieområdet hade någon *konkurrens icke förekommit ifråga om villkoren*. Ulmgren hade därför hemställt att om Gothia insisterade på att driva KP-försäkring, vilket Ulmgren ansåg intet skäl föreligga för, överenskommelse måtte träffas rörande 1) begränsning av KP-försäkringarna till vissa policetyper, 2) vilka branscher som skola ifrågakomma och 3) försäkringsvillkoren.

Efter vissa konferenser har överenskommelse träffats. Under samtalet mellan Ulmgren och Juhlin-Dannfelt hade även frågan om premienivån berörts. Som bakgrund till det nuvarande läget lämnade Ulmgren mig följande redogörelse för utvecklingen under de senaste åren.

Till *hindrande av ett premiekrig* träffades för nio (9) år sedan ett avtal mellan tarifföreningen och Städernas bolag. Avtalet gällde civilaffärer och innebar att beträffande fastigheter skulle SAB [Städernas] tillämpa samma nominella premie vid 1-årsbundna försäkringar som tariffbolagen vid 10-årsbundna. *Den fördelen vanns att man kunde tala om samma premie*. 30 procents avdrag var ju något som skulle komma om 10 år och någon direkt prospektering tänkte man sig till en början att SAB icke skulle göra. Sedan har ju förhållandena ändrats i detta avseende.

Ytterligare förhållanden har emellertid inträffat. SAB kom till tarifföreningen och meddelade att bolaget skulle komma att lämna brandsläckningsbidrag till sina kunder (trots detta stod överenskommelsen med tarifföreningen kvar). Så kommer köpet av Gothia. Avtalet i brand tillämpades icke på Gothia, som hade en premienivå 10 % lägre än tarifföreningens 10-årsbundna avtal. Gothia sattes nu i konkurrensen in supplementärt, varvid från SAB framhölls till försäkringskandidater, att om de ej ville ta försäkring i SAB, som har den högre premien med 30 % avdrag längre fram, tag då i stället Gothia som har 10 % lägre premienivå.

Så kom vidare inköp av Skogsförsäkringsbolaget. Här finns emellertid avtal om lika premier, men även här har inkommit ett irritationsmoment. Skogsbolaget anser sig nämligen kunna lämna gåvor till kommuner med många försäkringar i form av bidrag till brandtorn. Ulmgren framhöll att den överenskommelse, som för 9 år sedan träffats i brand till undvikande av ett premieryg genom dessa upprepade irritationsmoment, varit nära bristningsgränsen. Ulmgren hade gjort vad han kunnat för att det hela ej skulle gå sönder. Nu begärdes, framhöll Ulmgren, att Gothia även i bibranscherna skall få lägre premier och likväl tillhöra tarifföreningen.

Han tillade [här citerar Åkesson i sina tjänsteanteckningar]: ”Detta är enligt min mening ett av de allvarligaste beslut tarifföreningen har att fatta. Men enligt min mening kunna vi ej sitta och vara lugna och låta Gothia plocka till sig den försäkringsstock, som tarifföreningens bolag i stor utsträckning byggt upp. Och såvitt jag nu kan se, synes också gränsen för de påfrestningar som det gamla brandavtalet innebär nu vara nådd.”

Åkesson fortsatte: ”Ulmgren menade, att man kunde räkna med att även Bore, Hero och Allmänna Brand skulle följa Gothia. Han hade med skärpa för sin del för Juhlin-Dannfelt framhållit faran av att kaotiska förhållan-

den på premiegebitet skulle uppstå. Såvitt Ulmgren kunde finna kunde man icke vänta några hänsyn härtill. Under sådana förhållanden stode vi väl nu inför premieryget. Detta vore så mycket mer att beklaga som härigenom kunde skapas motiv för det allmännas ingripande beträffande premiesättningen inom skadeförsäkringen.¹⁰

Ulmgren ville understryka, att han hade personligen velat meddela dessa förhållanden till mig, icke för att få någon hjälp till ordnandet av de uppkomna svårigheterna – detta låge ju utanför inspektionens område – utan därför att han önskade att jag skulle ha kännedom om denna nya situation, som starkt hotar att riva ned allt vad skadeförsäkringsöverenskommelsen byggt upp och mer därtill.

Jag tackade Ulmgren för den sammanfattande bild av förhållandena, som han från sina utgångspunkter tecknat och tillade, att såvitt jag för närvarande kunde se, inspektionen icke kunde vidtaga några åtgärder i den föreliggande situationen.”

Det skulle emellertid inte dröja förrän Åkersson började agera under hand.

Så långt Pär Ulmgrens ord nedtecknade i O A Åkessons tjänsteanteckningar den 21 september 1936. Åkessons tjänsteanteckningar är noggranna och utförliga och speglar därmed allvaret i situationen. Inom svensk försäkring höll en spricka på att bli synlig – tarifföreningen (-arna) höll inte helt samman, konkurrensen skulle tillta och premienivåerna med säkerhet justeras neråt. Tidigare överenskommelser höll på att luckras upp. Ulmgren noterade att inspektionen visserligen inte hade med saken att göra och begärde därför inget direkt ingripande från inspektionens sida, men Ulmgren var naturligtvis väl medveten om att inspektionen kunde vara honom till stöd förutsatt att Åkesson godtog argumenteringen. Inom branschen visste man att inspektionen, och O A Åkesson

särskilt, om så behövdes, kunde sätta vilken som helst bolagsdirektör under hård press.

Åkesson och branschens företrädare hade ytterligare en viktig faktor att ta hänsyn till. Under 1935 och 1936 hade svensk försäkring uppmärksammats i riksdagen. Socialdemokraten Albert Hermansson hade i motioner krävt rationaliseringar och effektiviseringar av svensk försäkring, i värsta fall skulle behövas någon form av statligt ingripande, kanske ett förstatligande.

Åkesson fick nu anledning att tala med Städernas Juhlin-Dannfelt. Åkesson skulle peka på ett klassiskt försäkringsekonomiskt problem som ständigt tycks ha förföljt branschen: Skulle lanseringen av den nya produkten verkligen bli så ekonomiskt effektiv nu när den tilltagande konkurrensen riskerade resultera i kostnadsdrivande beståndsbyten bolagen emellan? Sådana eventuella kostnadsökningar skulle ju naturligtvis få bekostas av försäkringstagarna själva.

Sju dagar hade gått sedan Ulmgrens besök – det var alltså den 28 september – och Åkesson hade per telefon bett Juhlin-Dannfelt om ett sammanträffande. Alltså åter till Åkessons tjänsteanteckningar.

”Direktör Juhlin-Dannfelt, Städernas bolag, uppringdes på morgonen, men kunde icke anträffas. Först kl 2 kunde jag komma i kontakt med honom, varvid han ombads infinna sig i inspektionen för ett samtal. Samtalet ägde rum mellan 3 och 3.45.”

Här framträder Åkessons noggrannhet, närmast pedanteri, då han nogsamt noterar tidpunkt för mötet och att han ringt upp, men inte fått den kontakt han önskade. Till tjänsteanteckningarna igen:

“Jag [Åkesson] meddelade honom [Juhlin-Dannfelt], att jag under de senare dagarna övervägt konsekvenserna av kombinerade policer. Då jag icke vore på det klara med vilken effekt i konkurrensavseende som den

nya anordningen skulle medföra, önskade jag till honom framställa den frågan, huruvida icke den omständigheten, att man gick in för att skriva flera försäkringar på en och samma police, skulle medföra slitningar i de olika bolagens försäkringsbestånd, överföringar av försäkringar och dylikt, som man önskat trygga genom den nya överenskommelsen mellan skadeförsäkringsbolagen.

Härtill framhöll Juhlin-Dannfelt följande. Genom förenklingen med policernas utskrivande skulle premien kunna sänkas, vilket väl vore en åtgärd, som stode i god överensstämmelse med tillsynsmyndighetens önskemål. Vidare skulle man i samband med KP-försäkringens införande från Städernas bolags sida gå in för principen om borttagandet av alla anskaffningsprovisioner utöver förnyelseprovisionen. Att en del försäkringstagare skulle komma att med hänsyn till fördelarna av denna nya försäkring ändra bolag vore måhända möjligt, men Juhlin-Dannfelt ansåg detta vara en oväsentlig sak.”

O A Åkesson nöjde sig inte med detta utan fortsatte:

”Då jag drog i tvivelsmål huruvida anordningen att skriva tre försäkringsbrev på samma papper skulle medföra så stora fördelar att de skulle uppväga dels olägenheten med att omedelbart skriva om en hel del löpande försäkringar och dels de ekonomiska olägenheter som enligt mitt förmenande skulle bli följden av en ökad rörelse och kastningar i de olika bolagens försäkringsbestånd med ty åtföljande ökade kostnader, satte jag ifråga huruvida inte den omtalade premiesänkningen, som jag förutsatte var motiverad, lika väl kunde genomföras utan den föreslagna KP-försäkringen.

Härpå svarade Juhlin-Dannfelt, att han vore övertygad om att vinster skulle uppstå å omkostnadskontot, som kunde finansiera premiesänkning och att denna icke kunde genomföras oberoende härav.

Jag invände att jag icke kände mig över-

tygad härom. En blick på fördelningen av ansvars-, inbrotts- och vattenledningsskadeförsäkringarna mellan olika bolag gav omedelbart vid handen, att den stora huvudmassan av dessa försäkringar låge hos tariffbolagen. Det syntes mig klart att åtgärderna från Städernas bolags sida att överföra dessa försäkringar till sin koncern måste mobilisera försvarsåtgärder från bolagens sida, vilka försvarsåtgärder sannerligen icke komme att genomföras utan kostnader, vilka väl ytterst komme att finansieras av försäkringstagarna. Jag vore emellertid oförmögen att med säkerhet kunna bedöma huruvida olägenheterna skulle komma att väga tyngre än fördelarna. Det syntes sannolikt att så skulle bli fallet. Jag ville därför meddela Juhlin-Dannfelt att inspektionen komme att följa utvecklingen med uppmärksamhet och därest erfarenheterna skulle bekräfta min förmodan att de värdefulla landvinningar som skapats genom den nya överenskommelsen skulle komma att raseras, inspektionen komme att överväga vidtagande av åtgärder som tryggade en sund utveckling, i den mån detta vore inspektionen möjligt.”

Här märks alltså att Åkesson uppenbarligen tvivlade på de positiva ekonomiska effekterna av kombinerad försäkring samtidigt som han tyckte framföra ett första hot: Inspektionen kunde tänka sig att överväga åtgärder som tryggade en sund utveckling av branschen.

Åkesson igen: “På min fråga huru överförandet till en gemensam police skulle ske beträffande försäkringar, som voro tecknade i olika bolag och bundna under olika långa perioder framåt, uttalade Juhlin-Dannfelt, att bolagen finge upplysa försäkringstagaren om att, därest försäkringarna överfördes till en gemensam police, vissa förmåner beträffande premien komme att beredas. För möjliggörande av överföringen borde försäkringstagarna tillrådas att icke binda sina försäkringar längre än ett år i sänder, så att avtalen kunde gå ut vid ungefär samma tidpunkt för de olika försäkringarna.

Jag framhöll, att den hittillsvarande utvecklingen gått i riktning mot en stabilisering av stocken just genom slutande av avtal för längre tid och att det syntes ytterligt tvivelaktigt huruvida ett brytande av denna princip kunde betraktas såsom lämpligt.

På min fråga huru Juhlin-Dannfelt såge på den kommande premieutvecklingen, då nu Gothia, enligt vad Juhlin-Dannfelt uppgav, skulle komma att ’utstötas’ från tarifföreningen, svarade Juhlin-Dannfelt att Gothia givetvis icke längre komme att vara bundet av tarifföreningens premier. Men, tillade Juhlin-Dannfelt, en sänkning av premien kan inspektionen icke ha något att erinra mot.

Jag svarade härpå, att inspektionen givetvis icke har något att erinra mot en sänkning av premien, som vore motiverad med en ökad kännedom om riskförhållandena. Skulle premien sänkas utan någon annan grund än önskan att underbjuda konkurrenter, kan härur givetvis uppstå mycket olämpliga konsekvenser, som väl närmast komme att visa sig ifråga om svagare bolag. Det är egentligen först på denna punkt, när soliditeten kan sättas ifråga, som inspektionen har formell befogenhet att ingripa.

Juhlin-Dannfelt uttalade härvid, att det givetvis icke kunde vara inspektionens mening, att de svagaste bolagen skulle bestämma de åtgärder som de starkast skola vidtaga.

Detta vore, framhöll jag, givetvis icke inspektionens mening, men jag upprepade att tarifföreningen – för att icke åstadkomma osunda förhållanden – bör grundas på kännedom om risken och icke bestämmas av principen att bjuda under vad konkurrenten bjuder oberoende av huruvida konkurrentens premie är grundad eller icke. Skulle konkurrensen inom sakförsäkringen basera sig på en premiepolitik efter så enkla linjer, kommer självfallet de av Hermansson [den socialdemokratiska riskdagsmannen] framförda tankarna om viss kontroll över premiesättningen inom skadeförsäkringen att aktualiseras, en utveckling,

som jag hittills hoppats icke skulle komma ifråga.”

Åkesson kunde alltså inte låta bli att också uppmärksamma Juhlin-Dannfelt på det politiska hotet. Åkesson avslutade så samtalet:

“Juhlin-Dannfelt framhöll till sist ytterligare ett par synpunkter till förmån för de av Städernas koncern upptagna KP-försäkringarna. Dels skulle [försäkringsbolaget] Nord-Europas upptagande av den kombinerade försäkringens motivera detta steg, då Städernas bolag haft stark känning härav i konkurrensen (jag uttalade min förvåning häröver), dels önskade Städernas bolag bereda sina delägare vissa fördelar av inköpet av Gothia. Några dylika fördelar hade de hittills icke haft.

Juhlin-Dannfelt uppgav att, sedan jag ifrågasatt huruvida icke hela frågan om KP-försäkringarna borde göras till föremål för ett ytterligare övervägande, varvid fördelar och olägenheter skulle samvetsgrant vägas mot varandra, koncernen redan utsänt alla detaljer beträffande de nya försäkringarna och att dessa skulle upptagas från början av oktober. Juhlin-Dannfelt lämnade även den upplysningen att Fylgia och Hansa, enligt uppgift som han erhållit, skulle i den föreliggande situationen komma att uppsäga sitt avtal med brandtarifföreningen för att få möjlighet att högst väsentligt utöka antalet brandförsäkringsagenter. Juhlin-Dannfelt fann en sådan åtgärd oförståelig. Han hade tidigare framhållit, att det i instruktionerna till koncernens agenter skulle kraftigt understrykas att agenterna närmast skulle rikta sig på de oförsäkrade objekten, de vita fläckarna.”

Av O A Åkessons inledande notering kan utläsas att han irriterats över att inte ha fått kontakt med Juhlin-Dannfelt förrän klockan två på dagen. Juhlin-Dannfelt infann sig dock på inspektionen en timme senare.

Åkesson frågade sig om den föreslagna

ändringen – “att skriva tre försäkringar på samma papper”, som han uttryckte sig – verkligen skulle innebära en sådan fördel för kunderna att den kunde överväga de nackdelar som automatiskt skulle följa av lanseringen. Hade den tilltänkta premiesänkningen verkligen varit tillräckligt väl underbyggd? Och om så inte var fallet, borde Städernas då inte ånyo överväga frågan?

Åkesson återkom flera gånger till frågan om en sund utveckling inom branschen, således ett åberopande av ett slags sundhetsprincip, naturligtvis för att antyda att åtgärden från Städernas sida knappast var att betrakta som sund.

Åkesson ventilerade dessutom tillsynens klassiska dilemma: Skulle sådan konkurrens tillåtas, som riskerade att drabba vissa bolag så hårt att deras soliditet undergrävdes? Och det var ju först när soliditeten kunde ifrågasättas, som tillsynsmyndigheten hade formella möjligheter att ingripa.

Juhlin-Dannfelt blev honom inte svaret skyldig: En premiesänkning borde väl knappast förhindras av inspektionen; och det var väl inte de sämst ställda bolagen som skulle bestämma premienivåerna!

Åkesson noterade att det gällde att skilja på dumpingliknande premiesänkning och en väl motiverad premiesänkning främst byggd på god riskanalys.

Det torde dock stå klart att inspektionen och Åkesson försökte få Städernas ledning på andra tankar, och man kan naturligtvis här fråga sig i vems intresse O A Åkesson och den statliga tillsynsmyndigheten verkligen agerade.

Lanseringen av den kombinerade försäkringen föredrogs nu av Åkesson också inom inspektionen, in plenum. Åkesson redogjorde för samtalen med Pär Ulmgren och Carl Juhlin-Dannfelt. Inom inspektionen rådde, nedtecknar Åkesson i sina

anteckningar den 30 september, ”den enhälliga meningen att under nuvarande förhållanden, då huvuddelen av skadeförsäkringsportföljerna voro bundna under längre perioder, den föreslagna anordningen med KP-policer vore olämplig och olycklig.”

Åkesson fortsatte: ”Givetvis hade inspektionen intet att erinra mot motiverade premiesänkningar. Överenskoms vidare att inspektionen med uppmärksamhet skulle följa utvecklingen på berörda område. Förslagsvis tänkte man sig detta kunna ske genom att inspektionen infordrade alla cirkulär till agenter rörande den nya försäkringen. Jag meddelade härvid, att man i detta sammanhang fick uppmärksamma frågan om dessa handlingars offentlighet. Jag hade samma dag riktat en förfrågan på denna punkt dels till Ulmgren och dels till Juhlin-Dannfelt huru de sågo på frågan om offentligheten. De båda herrarna skulle lämna svar följande dag. Skulle olägenheter framgå av den föreslagna anordningen, skulle man i stället genom tjänsteman hos inspektionen hos de olika bolagen granska cirkulären i fråga.”

Samma dag, dvs den 1 oktober, ringde Åkesson upp K Eriksson i Samarbete, sedermera Folksam.¹¹ Åkessons tjänsteanteckningar igen:

”Direktör Eriksson, Samarbete, uppringdes, varvid jag önskade höra hans inställning till frågan om KP-försäkringarna. Han deklarerade att han för sin del i princip gillade denna koncentration av försäkringarna som den föreslagna anordningen erbjöd. Han medgav att olägenheter kunde uppstå, men hade bolaget agentkåren i sin hand borde sådana kunna undvikas till stor del. Han ansåg att den ingångna överenskommelsen inte borde uppfattas så att den lade hinder i vägen för en smidig anpassning efter allmänhetens behov och till förenkling av försäkringsarbetet.

Jag deklarerade som min mening att den

föreslagna anordningen, särskilt i betraktande av att skadeporföjerna till huvudsaklig del äro flerårsbundna, skulle komma att åstadkomma mera olägenhet än gagn. Jag förklarade vidare att den position som inspektionen intagit beträffande överförande av försäkringar från ett bolag till ett annat givetvis komme att medföra att inspektionen med uppmärksamhet skulle följa utvecklingen. Jag framhöll i detta sammanhang att frågan legat helt annorlunda till, därest uteslutande ettårsbundna avtal förekommit. Från den ena parten hade jag som svar på frågan huru man skulle förfara då agenten kom till en försäkringstagare med sina försäkringar bundna olika lång tid hos olika bolag, fått det svaret, att agenten skulle uppmana försäkringstagaren att icke binda sina försäkringar mer än ett år i taget för att därigenom skapa möjlighet för ett överförande vid en viss tidpunkt. Jag satte i fråga, huruvida icke en dylik uppmaning stode i strid med andan in den ingångna överenskommelsen. På denna punkt syntes Eriksson tveksam, men han syntes mera villig att erkänna att i den nu föreliggande situationen olägenheterna skulle bli betydande och droge sig icke för att införa inspektionen diskutera eventuella lösningar som kunde möjliggöra KP-försäkringens fördelar utan att olägenheterna behöva medfölja.”

Av tjänsteanteckningarna framgår således att dåvarande Folksam ställde sig relativt positiv till lanseringen av den kombinerade försäkringen, vilket inte torde förvåna eftersom sabbolaget Samarbete stod vid sidan om kartellöverenskommelserna i tarifföreningen.

Nu hade frågan om den kombinerade försäkringen diskuterats med och inom den statliga tillsynsmyndigheten. Argumenten hade staplats för och emot. Framstående försäkringsansvariga hade sagt sitt, var och en utifrån sina utgångspunkter, utifrån sina intressen.

Så kunde, i Åkessons tjänsteanteckningar, det ses underhandsagerandet te sig.

Så kunde också intresset för konkurrens te sig.

Att konkurrensen skulle uppfattas som ett stimulerande inslag i försäkringsverksamheten – med nya produkter, lägre priser osv – var ingen given sak. Åtminstone inte såsom saken framställdes i Olof André Åkessons tjänsteanteckningar hösten 1936. Kartellbolagens kanske mest framträdande företrädare fann anledning att informera tillsynsmyndigheten om den svåra situation som kunde uppstå om nya produkter lanserades, om premierna riskerade att sänkas och om bolag skulle träda ut ur tarifföreningen (kartellen). Risk fanns att bolagen stal försäkringar från varandra.

Eller som Pär Ulmgren uttryckte sig i förordet till Skandias jubileumsskrift från 1935, alltså 80-årsjubiléet:

”Av de nyss förflutna årens händelser [här tänkte han rimligen på 1930-talets ekonomiska kris] kunna vi emellertid draga slutsatsen, att framtiden kommer att ställa betydande krav på den privata försäkringsrörelsen icke endast i fråga om soliditeten. De ha också visat, att vi stå i en brytningstid, som är respektlöst inställd gentemot bestående företagsformer. En verksamhet, som vill leva vidare, måste då klarare än eljest genom sin rationella organisation och kvaliteten i sina tjänster bevisa att den är oundgänglig för samhällets välfärd. Vi måste därför mer än någonsin ägna vår uppmärksamhet åt att genom fullgoda tjänster giva försäkringstagarna största möjliga valuta för deras premier. Det gäller här icke minst att inrikta arbetet så, att *ansträngningar ej förspillas i onödigt konkurrens utan komma vår egentliga uppgift tillgodo: att skapa nytt och förbättrat försäkringsskydd.*”¹²

Drygt ett år efter detta uttalande lanserade Städersnas produkten kombinerad försäkring – nymodigheten.

Om den lanseringen var en ansträngning förspild i onödigt konkurrens är kanske svårare att säga.

Starka krafter – hand i hand med statens tillsynsman – tyckte kanske det.

Alltså: När det pratas om konkurrensens livgivande verkan är den officiella doktrinen inte nödvändigtvis detsamma som den inofficiella.

Notförteckning

- ¹ Om de svenska livförsäkringsbolagens samarbete, se bl a *Svenska Livförsäkringsbolags Förening 10/10 1956 - 31/10 1972*, Uppsala, 1973. Se också not 5 nedan.
- ² Noteringar inom [] är mina egna.
- ³ Gunnar Ljungqvist, i förordet till *Städersnas Allmänna Försäkringsbolag 125 år, Minnesskrift 1828-1953*, Stockholm, 1953.
- ⁴ G Grip, ”O A Åkessons dagböcker, Ett unikt försäkringshistoriskt dokument”, NFT 1/1984.
- ⁵ Så här beskrivs verksamheten och introduktionen av kombinerad försäkring i Städersnas minnesskrift från 1953: ”De moderna kombinerade försäkringarna, som introducerades i vårt land efter ett inspirerande föredrag av direktör Gunnar Ljungqvist i Svenska Försäkringsföreningen år 1933, äro också ett utslag av bolagens kundtjänst och innebära att ett flertal försäkringar av olika slag (skilda branscher) sammanföras i ett enda brev med en enda premie, som därtill ofta är lägre än summan av de i brevet kombinerade försäkringarnas premier. Allmänheten har i hög grad uppskattat denna förmån antingen den erbjudes i form av s k *hemförsäkring*, omfattande brand-, inbrotts-, vattenledningsskade- och ansvarighetsförsäkring eller villaägareförsäkring, som kan men ej behöver omfatta alla de nyss nämnda branscherna (såväl för byggnad som för personlig lösegendom) samt därjämte parkförsäkring och försäkring mot hyresförlust eller *fastighetsförsäkring* för bostads-, kontors- eller butiksfastigheter omfattande samma branscher. Genom *företagsförsäkring*, som närmast är avsedd för handelsrörelse, innehavare av mindre eller medelstora verkstä-

der och liknande näringsidkare, kan man i ett brev sammanföra exempelvis brand-, avbrotts-, vattenledningsskade-, inbrotts-, ansvarighets- och glasförsäkring.” Åke Grenholm, ”Försäkringsväsendets allmänna utveckling”, i *Städernas Försäkringsbolag 125 år. Minnesskrift 1828-1953*. Stockholm, 1953.

Om kombinerad försäkring som ett försäkringspolitiskt instrument, eller som ett inlägg i den försäkringspolitiska debatten, se G Grip, *Vill du frihet eller tvång? Svensk försäkringspolitik 1935-1945*, s 53-58.

Utvecklingen av den kombinerade försäkringen och helkundslanseringarna hade hösten 1991 följts av produkterna *Familia* och *Company* i dåvarande Trygg-Hansa SPP.

- ⁶ Den Svenska Brandtarifföreningen, som bildades 1873, kan betraktas som en mycket tidig kartellliknande organisation för bl a gemensam premiesättning och gemensamma villkor mellan de i Sverige verkande försäkringsaktiebolagen, således även vissa utländska försäkringsaktiebolag. Vissa ömsesidiga bolag deltog i det branschgemensamma arbetet. Den svenska brandtarifföreningens verksamhet upphörde 1967.

Inom svensk livförsäkringsrörelse påbörjades samarbetet redan 1866 – om än relativt formlost – och kom att inom ramen för bl a Svenska Livförsäkringsbolags Direktörsförening (från 1906) fortgå till mitten av 1980-talet. De svenska försäkringsbolagens aktuarier påbörjade sitt samarbete 1904 genom bildandet av Svenska Aktuarieföreningen.

- ⁷ Överenskommelsen mellan de svenska skadeförsäkringsbolagen gällde bl a minskning av

antalet försäkringsförsäljare (agenter), bestämmelser avseende provisioner och allmänt sett, som det ansågs, regler om sundare konkurrens.

- ⁸ Kursiveringarna är mina egna.
- ⁹ Då fanns olika tarifföreningar för diverse olika försäkringsgrenar (-branscher) som Tarifföreningen för Ansvarighets-, Glas-, Inbrotts-, resgods- och Vattenledningsskadeförsäkring, Svenska Automobiltarifföreningen, Svenska Automobiltransporttarifföreningen, Svenska Maskintarifföreningen, Svenska Olycksfalls & sjukförsäkringsbolagens tarifföverenskommelse och Trafikförsäkringsanstaltens Tariffkommitté. Flera av dessa tarifföreningar samordnades under mitten av 1940-talet.
- ¹⁰ Försäkringsinspektionen hade då inga befogenheter att påverka skadeförsäkringsbolagens premier; någon *skälighetsprincip* fanns ej kodifierad i då gällande lagstiftning. Skälighetsprincipen infördes först i 1948 års försäkringsrörelselagstiftning (liv) och i 1950 års lagstiftning (sak).
- ¹¹ Livförsäkringsbolaget Folket och sakförsäkringsbolaget Samarbete blev sedermera Folk-sam.
- ¹² Pär Ulmgren, ”Till Skandias medarbetare” i *Försäkringsaktiebolaget Skandia; En översikt av verksamheten 1930-1934*, Stockholm, 1935.
- Här kan som en kuriositet nämnas att en tidigare verkställande direktör i Skandia nyligen påpekat att svensk försäkring numera konkurrerar för dåligt. Detta sägs således efter det att Skandia varit försäkringskartellernas kanske främste förespråkare och motor från slutet av 1800-talet till slutet av 1900-talet, dvs i bortåt hundra år!